

*Kedekte
aslıdır.*

Şefik Hüsnü'nün 100. doğum yılında

Bilâl ŞEN

ŞEFİK HÜSNÜ DEYMER Türkiye devrimci işçi hareketinin yetiştirdiği büyük önderlerden biridir. O, 1887 yılında Selânik'te doğdu. Annesi Rûkiye Hanım, babası Hüsnü Paşadır.

Şefik Hüsnü 7 Ağustos 1905 tarihinde Selânik lisesinden mezun oldu. Paris'te, Sorbonne Üniversitesi Tıp Fakültesini 29 Haziran 1912 tarihinde bitirdi ve "Emraz'ı asabiye ve kalbiye mütehassısı" oldu.

Fransa'da Jean Jaures, Anatole France, Marcel Cachin gibi ünlü Fransız devrimcileriyle ilişki kurdu. Onların düzenlediği konferanslara, toplantı ve gösterilere katıldı. Paris'te tanıştığı Polonyalı Leokadia Sternika ile evlendi. 1912 yılında genç bir doktor olarak yurda döndü.

1912-1918 döneminde altı yıl süreyle cephelerde teğmen, üstteğmen ve yüzbaşı olarak savaşlara katıldı. Çanakkale savaşında tabip yüzbaşı rütbesiyle görev yaptı.

1919-1925 DÖNEMİ

Bu yıllar, Büyük Sosyalist Ekim Devrimi ile yeryüzünde yepyeni bir çağın, kapitalizmden sosyalizme geçiş çağının başladığı yıllardır. O yıllarda Ekim Devrimi'nin ülküleri tüm dünyada ezilen halklar için olduğu gibi, savaştan yenik çıkmış ve ulusal bağımsızlığı tehlikeye düşmüş olan Türkiye halkı için de bir umut kaynağı idi.

Bu dönem Türkiye'nin önemli bölgelerinin emperyalist ordularca işgal edildiği, emperyalistlerin, Türkiye'nin devlet olarak varlığına son verme planlarını uygulamaya kalkışları dönemdir. O zaman işgal altındaki İstanbul'da işçi hareketi hızlı bir gelişme içindeydi. Türkiye proletaryasının en yoğun olduğu bu kentte Şefik Hüsnü, 1919 yılının 23 Eylülünde Türkiye Komünist Partisi'nin (TKP) bir kolunu oluşturan Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası (TIÇSF)'ni kurdu ve onun Genel Sekreteri seçildi.

Bu partinin temsilcilerinden Hilmioğlu Hakkı ve Etem Nejat TKP'nin 10 Eylül 1920'de Bakü'de yapılan Kuruluş Kongresinde TIÇSF'ni şöyle tanıttılar: Hilmioğlu Hakkı, "Partinin doktriner karakteri, söylediğim gibi tamamen ortodoks Marksizmdir" Etem Nejat, "Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Partisi'ne gelince... Onlar tamamen Marksistlerdir ve maksat ve gayelerine hararetle sadıkturlar" (TKF 1. Kongresi, Bakü 1920, s. 91 ve 95).

O zaman düşman işgali altındaki İstanbul'da Şefik Hüsnü Deymer ve partisi, bir yandan işçi yığınlarını bilinçlendirme ve örgütlenme savaşını verdi, öte yandan da emperyalist işgalcilere karşı savaşıyan ulusal kurtuluşçu güçlerin zafer sağlaması için vargücü ile mücadele etti.

Kurtuluş savaşının o çetin mücadele yıllarında İstanbul'dan Anadolu'ya silah kaçırarak işçi Çiftçi Sosyalist Fırkası üyesi militanlarından en önemli işler görmüş olan Baba Mehmet'ti. Şefik Hüsnü onunla sıkı bağlar kurmuştu. Takacı Baba Mehmet, Mustafa Suphi grubu da içinde, tüm kurtuluşçu çevrelerle samimi ilişkiler içindeydi. 1946 yılı ortalarına dek partinin gizli çalışmalarına katılmış "yeraltı faaliyetine iştirak etmekten" mahkum olmuş bir işçi olan Süleyman Taki, 1949 yılında Sultanahmet Cezaevinde "Hemşinli Mehmet" diye bildiği Baba Mehmet'in şimdi nerede bulunduğunu Şefik Hüsnü'den sormuştu. O da, Tahrir-i sükûn Kanun'u çıktıktan sonra onun, Sovyetler Birliği'ne gidip Moskova'ya yerleştiğini ve daha sonra öldüğünü söylemişti.

Şefik Hüsnü 1 Mayıs 1922'de İstanbul'da, 6 bin işçinin katıldığı Kâğıthane mitinginde "içinde yaşadığımız cemiyetin... çürük temeller üzerine kurulmuş olduğunu" belirterek başladığı konuşmasında, "temelden değişme ameliyesi yapılmadıkça" bunun düzelmeyeceğini açıkladı.

"Yoldaşlar! Bu zaruri ameliyeyi sizin mensup olduğunuz proletarya sınıfı yapacaktır" diyerek devamlı, "istihsal vasıtalarını gâsıpların elinden cebren istirdat (geri alma) eder ve bütün işleyenlerin müşterek mal olduklarını ilân edersek, ilk inkılâp gayemizi elde etmiş oluruz. Ondan sonra iktidarı eline alacak işçi hükümeti, bugünkü mantıksız idarenin doğurduğu sefaletleri, haksızlıkları, suistimalleri birer birer kökünden izole etmeğe muvaffak olacaktır. Ancak böyle sınıfsız bir sosyalist cemiyet içinde maddi ve manevi ihtiyaçlarımızı temin etmek ve yekdiğerinden farklı olmayan hakiki insanlar gibi yaşamak kabildir" dedi.

Konuşmasını sürdürerek, karşı devrimci general Vrangeli'nin, Rusya'da Amele ve Köylüler Şurâlar hükümetini iktidar makamından düşürmek, 'hülyasıyla' giriştiği silahlı maceraların öyküsünü anlattı ve "Vrangelist"leri İstanbul'dan kovma çağrısı yaptı. (Ziya Gazetesi, 10 Mayıs 1922, Bulgaristan, Sofya).

Şefik Hüsnü, o yıllarda İngiliz emperyalizmine karşı yürütülen mücadeleyi baltalamaya çalışan İkinci Enternasyonalci Sosyal Demokrat Fırkaya ve İştirakçi Hilmi'nin Türkiye Sosyalist Fırkası'na karşı mücadele etti. Bu iki partiyi Etem Nejat yukarıda andığım Bakü'deki I. Kongre'de yaptığı konuşmasında şöyle tanıyordu: "Türkiye Sosyalist Fırkası, İngiltere kapitalistlerinin entrikasıyla teessüs etmiştir... Sosyal Demokrat Fırkası da Avrupa'daki sosyal demokrat fırkalarından daha çok sağ ve şuursuzdur".

Şefik Hüsnü bu dönemde "Türkiye İşçiler Cemiyeti" ve "Türkiye Umum Amele Teşkilâtı Birliği"ni kurdurdu. Bundan başka da Roland Ginzberg, Serafim Maksimos vb. gibi Yunan komünistlerinin yardımı ile "Beynelmîlel Deniz İşçileri İttihadı", "Beynelmîlel Marangozlar Sendikası", "Beynelmîlel Bina İşçileri Cemiyeti" ve ayrıca "Beynelmîlel İşçiler İttihadı" kuruluşunu örgütledi. Bulgar ve uluslararası işçi ve komünist hareketin seçkin önderlerinden Vasil Kolarov'un (1922'de Komintern'in Genel Sekreteri olmuştur) yönettiği Enternasyonalist (Bulgar) Grubu da bu Birlik içinde yer alıyordu. Bu "Enternasyonal Birlik içindeki komünistler Komintern'in Yürütme Komitesi ile dolaysız bağ kurmuşlardı" (R.P.Kornienko, Yol ve Amaç, 1984, sayı 6. s. 34)

Görüldüğü gibi Şefik Hüsnü o yıllarda yaptığı mücadeleleriyle Türkiye Komünist örgütleriyle Bulgar ve Yunan Komünist partileri arasında sıkı bağlar kurulmasını sağlamıştı. Şefik Hüsnü, 1919 yılında Fransız sosyalistlerinin Tours Kongresine katıldı. Orada Fransız Marksistlerinin II. Enternasyonal oportünizmine karşı verdiği başarılı savaşımı gördü. 4 Haziran 1922'de Bulgar Komünist Partisi'nin Sofya'da toplanan 4. Kongresi'ne "Mazhar" takma adı ile katıldı.

Bulgar Komünist Partisi'nin kurucusu ve önderi Dimitir Blagoev'in kısa konuşmasıyla açılan kongrede Şefik Hüsnü Türkiye temsilcisi olarak yaptığı konuşmasında: Türkiye Komünist Teşkilâtlarının içten selamlarını tebliğ ettikten sonra, "Arkadaşlar biz komünistlerin Anadolu köylüsünün son varlığını da Avrupa kapitalistleri arasında pazarlığa çıkararak nasyonalist hareketle hiçbir alâkamız yoktur ve olamaz. Ve esasen bundan birbuçuk sene evvel pek kıymetli ve yerlerini uzun müddet dolduramıyacağımız yoldaşlarımız Mustafa Suphi, Etem Nejat ve Hilmioğlu Hakkı'nın beraberlerinde bulunan 15 arkadaşlarının caniyane bir tarzdan katlinden dolayı milliyetçileri hiçbir zaman affedemeyiz. Bu vesile ile yoldaşlar, bu aziz arkadaşlarımızın hatırasını yürekten taşın teessür ve muhabbet hisleri ile selâmlamaklıgına (bu

sözcük anlaşılıyor) müsaade etmenizi rica ederim" dedi.

Konuşmasına devam ederek Şefik Hüsnü: "Bizim Mustafa Kemal hareketine karşı hareketimiz bu şekildedir. Ve neşriyatımızla Yunan komünistlerinin ve Rizos Parti gazetesinin harp aleyhtarı ve nasıl çok komünist yoldaşlarımızın Yunan burjuvazisinin zindanlarında çürüdüğünü Türk milletine müteaddit defalar izah ettik ve Yunan milletini Yunan hükümetinin hareketlerinden mesul etmemesi lazım geldiğini anlattık. Fakat İtilâf emperyalizminin bir ileri karakolu mesabesinde bulunan Yunan ordularının tecavüzüne karşı Türk milletinin yaşamak ve istikbâl haklarını, Sovyet Rusya'nın maddi ve mânevi muavenetine dayanarak müdafaa eden Anadolu nasyonalist hareketini birçok cihetle de hoşgörmemekle birlikte tasvip etmekteyiz." diye tutumlarını açıkladı.

Bu konuşmasında Şefik Hüsnü, Bulgar halkının "artık tarihin çizdiği ve iktisadi tekâmülün icap ettiği yegâne kurtuluş yolunun, bütün haklı çalışanlara veren ve sınıfları kaldıran komünizmde olacağını ve bunu ancak, proletarya inkilâbının, proletarya diktatörlüğünün temin edeceğini takdir etmekte gecikmeyeceği"ne olan inancını belirterek, "B.K.P.'in tecrübeleri bizim için fevkalâde kıymetlidir. Zira elde ettiği büyük muvafakiyet, kullandığı usullerin ihtiyaca tevafuk (uygun) ettiğini gösterir.. Ders alınacak cihetleri pek çok olan bu tecrübelerden istifadeyi teşkilâtımız eskiden beri düşünmekte idi. Bu defaki kongrenizde mensup olduğum teşkilâtı ilk defa temsil vesilesiyle iki kardeş teşkilâtımız arasında gayet kuvvetli rabıtalara tesisine imkân bulacağımdan ümitvarım." diyordu. (BKP'nin Türkçe Yayın Organı "Ziya" gazetesi, 14 Haziran 1922).

Kongre sonunda, 7 Haziran günü "Renesans" tiyatrosu önünde, Sofya emekçilerinin mitinginde Georgi Dimitrov'la birlikte bulunan Şefik Hüsnü kürsüden yaptığı konuşmasında şöyle dedi: "Yoldaşlar, korkunç Avrupa Harbi yüzyıllık emek ürünü olan muazzam maddi zenginlikleri imha etti. Bu uluslararası proletaryaya proletarya devriminin zaferi için bu kurbanlardan silâh icat etme görevini yükledi. Rus işçi ve köylüleri bunu yapmanın yolunu bize gösterdiler. Onların şanlı örneğini izleyelim!" (Rabotniçeski vestnik, 8.VI.1922).

Burada bir parantez açıp küçük bir anımı aktarayım: 1946 sonlarında Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi tutuklamalarında, Bulgaristan göçmenlerinden, 1923 Eylül Antifaşist Halk Ayaklanmasına katılan tornacı Ragıp Vardar'da, yukarıda anılan BKP'nin kongresi sırasında Şefik Hüsnü ile birlikte çekilen bir resim bulunmuştu. Mahkeme bu resmi çok önemli bir kanıt olarak görmüş ve Ragıp ustayı mahkûm etmek için kullanmıştı.

Şefik Hüsnü 1922'de Komünist Enternasyonal'in Balkan Federasyonuyla sıkı bağlar kurdu; Bulgaristan'da çıkan "Ziya", Yunanistan'da çıkan "Yeni Ziya" gazeteleriyle işbirliği yaptı; bu gazetelerde birçok yazılar yayımladı.

lattı; o yıllarda İstanbul'da geniş bir yayın eylemini yönetti; birçok işçi örgütü kurdu; grevlere önderlik etti.

Şefik Hüsnü ilk kez 1 Mayıs 1923'te dağıtılan beyannamelerden sonra tutuklandı. Aralarında Sadrettin Celâl, Vanlı Kazım, Serafim, Ginzberg'in de bulunduğu 20 arkadaşıyla birlik "Hiyanet-i Vatanîye" kanununa göre mahkemeye verildi. 6 Haziran 1923'te bu kanununun İstanbul'da yürürlükte olmadığı gerekçesiyle serbest bırakıldı.

Şefik Hüsnü 17 Haziran 1924'te toplanan Komintern'in V. Kongresine (Mecit) takma adıyla katıldı ve Enternasyonal'in Kontrol Komisyonu'na seçildi.

Bu evrede O, Türkiye Gençler Birliği'ni kurdurdu, onun iç ve dış eylemlerini yönlendirdi.

Beş yılı aşkın bu yarı legal dönemde Şefik Hüsnü birçok makale ve broşür yayınladı. Örneğin "Kurtuluş" dergisinde "Proletarya Kimdir", "Bugünkü Proletarya ve Sınıf Şuuru", "Sosyalizm ve Edebiyat", "Sosyalizm ve Militarizm" başlıklı makalelerini yayınladı.

28/29 Ocak 1921 gecesi Mustafa Suphî ve 15 arkadaşı alçakça öldürüldükten sonra Şefik Hüsnü TKP'ni toparlamayı bir numaralı devrimci sorun bildi. 1921 yılı 1 Haziranında İstanbul'da "Aydınlık" dergisinin çıkışını örgütledi. TIÇSF'nin yayın organı olan bu dergide, "Türkiye'de İnkılâbın Lüzumu" (sayı 4), "Türkiye'de İnkılâbın Şekli" (sayı 5), "Türkiye'de İçtimai Sınıflar" (sayı 17), "Türk Aydınları" (sayı 10), "İşçi Sınıfı Cumhuriyet Üstüne Ne Düşünüyor?" (sayı 21), "Türk Köylüsünün Kurtuluşu" (sayı 29) gibi yazılarında toplumun en önemli sorunlarını işledi; Türkiye'nin, 19. yüzyılın ilk yarısından sonra girdiği süreçte hızla burjuva, küçük burjuva ve proletarya ürettiğini saptadı; sınıfsal ilişkilerin ezilenler yararına değiştirilmesi gerektiğini belirtti; bu sorunların çözümü için işçi sınıfının kendi ideolojisiyle silahlanmasından ve kendi sınıfsal partisinde örgütlenmesinden başka yol olmadığını yazdı.

12 Şubat 1922 tarihli "Türkiye Emekçilerinin Kurtuluş Yolları" adlı broşüründe O, emekçilerin kurtuluşu için "teşkilât, teşkilât, her zaman teşkilât" gerek diyordu.

Şefik Hüsnü "Aydınlık"ın 16. sayısında "Sosyalizm Cereyanları ve Türkiye" başlıklı uzun makalesinde Türkiye'de sermayenin "münhasıran ecnebilere ait" olması, ulusal endüstrinin pek geri ve sınıf mücadelesinin "had devresinden pek uzak" bulunması nedeniyle "içtimai inkılâp" sorununun Türkiye'de büyük bir özellik gösterdiğini yazdı. Bu özellikleri de şöyle açıkladı:

"Türkiye'de sınıflar ve bir sınıf mücadelesi yok değildir. Yalnız sermayedar burjuvazi sınıfı pek küçük ve zayıf bir ekalliyet ve işçi ve köylü sınıf ile muazzam bir ekseriyet teşkil ettiği cihetle sınıf mücadelesi yabancı ser-

mayedarlar ve bunların peykleri vaziyetinde kalan yerleri eşraf ve servet sahipleri arasında cereyan eder. Ve genel olarak bir milli mücadele şeklini alır. Şimdiye kadar ferdi hanedan hükümetleri bu mücadelede daima sermayedarların -yani millet düşmanlarının- tarafını tutmuştu. Bu sayede saray ve konak israfına lâzım olan önemli kaynakları temin ediyordu. Bundan sonra milli hamiyetten iktidar gücünü alan halk hükümeti, emeğin -yani milletin- tarafını tutmalı, bir iş ve işçi hükümeti olmalıdır".

Şefik Hüsnü bu tezini "Türkiye ve İçtimai İnkılâp, 1338" adlı inceleme-sinde etraflıca açıkladı. O, "Aydınlık"ın 12. sayısından sonraki nüshalarında "Komünist Beyannamesi adı ile yayımlanan "Manifesto"yu çevirdi. Ayrıca, bu dönemde, "Türkiye İşçileri Dostlarınızı Tanıyınız", "Türkiye İşçilerinin Kurtuluş Yolları", "Lenin Yoldaşın Tercüme-i Hâli" broşürlerini kaleme aldı.

1925-1929 DÖNEMİ

Şefik Hüsnü 1925 yılı Şubatında İstanbul'da Beşiktaş'ta Akaretlerdeki evinde, Komintern'in etkin yardımıyla, TKP'nin Üçüncü Kongresi'ni topladı. Bu birleştirici Kongre'de TKP MK Genel Sekreteri seçildi.

O zaman Padişahlık yıkılmış, hilâfet kaldırılmış, İstanbul ve bütün Türkiye düşman ordularının işgalinden kurtarılmış ve 29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin ilânıyla, ulusal kurtuluş savaşı zafere ulaşmıştı. Ancak, emperyalizm ve işbirlikçiler hâlâ ülkedeki konumlarını koruyorlardı. İç ve dış gerici muhalefetini sürdürüyordu. Komünistler, bu koşullarda bir yandan emperyalizm ve gericiğin cumhuriyet yönetimine saldırılarına karşı, bir yandan da politik bağımsızlığın güçlendirilmesi, ekonomik bağımsızlığın sağlanması, emekçilerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi için, ulusal kurtuluş hareketinin demokratik devrim yönünde ilerlemesi için mücadele ediyorlardı.

3. Kongreyi izleyen birkaç ay gibi çok kısa bir süre içinde önemli gelişmeler sağlandı. "Aydınlık" dergisinin tirajı iki kat artarak iki bine çıktı. "Orak-Çekiç" gazetesi 49 gün içinde satışını 4 bine yükseltti. Sendikal harekette komünistlerin etkinliği önemli ölçüde güç kazandı. 12 Ağustos 1924'te kurulan "Amele Teali Cemiyeti"nin, 1 Şubat 1925'te yaptığı toplantıya İstanbul'daki 20 kadar işçi örgütünden 14'ü katılmış ve 30 bin işçiyi temsil eden 150 delegenin hazır bulunduğu bu toplantıda Adalet Bakanlığının hazırladığı İş Kanunu tasarısına karşı bir tasarı hazırlanmıştı. Bu tasarı o zaman Anadolu-Bağdat Sömendöfercileri, Tahmil Tahliye İşçileri, Tramvay İşçileri, Cibali Tütün İşçileri, Şark Sömendöfer İşçileri, Zeytinburnu İmalatı Harbiye İşçileri, Feshane Dokuma İşçileri gibi o dönemin belli başlı işçi meslek örgütlerince desteklenmişti. Tüm bunlar sendikal mücadelede komünistlerin hızla artan etkinliklerini göstermekteydi.

İşte böylesi bir ortamda, 1925 Şubatında Şeyh Said önderliğinde başlayan Kürt ayaklanmasından yararlanan İnönü hükümeti, hem sağdaki hem soldaki güçlere karşı şiddetli bir saldırıya geçti. 4 Mart 1925 tarihli ve 578 sayılı "Takrir-i Sükûn" kanunu çıkarıldı. "Aydınlık", "Orak-Çekiç", gibi parti dergileri kapatıldı. Sonra da Mayısın başında İstanbul'daki TKP yöneticilerinden 38 kişi tutuklandı ve Ankara'da İstiklâl Mahkemesi'ne verildi. O sırada Şefik Hüsnü ülke dışında bulunduğundan İstiklâl Mahkemesinde "gıyaben" yargılandı ve 15 yıl hapse mahkum oldu.

Bu durumda partinin önüne, yeni bir durum değerlendirilmesi yapmak, yani gizlilikten tam gizliliğe geçişin gündeme getirdiği sorunları tartışıp çözüme bağlamak gibi çok önemli sorunlar geldi. Bu nedenle Şefik Hüsnü 1926 yılında TKP'nin Viyana Konferansını toplamıştır. Ne ki, o zamanki koşullarda yapılması gerekenin kararlaştırılmasıyla sorunların çözülmediği kısa zamanda görülüyor. Hareketsizliği, pasifliği yeğleyen Vedat Nedim Tör ekibini görevden uzaklaştırmak için Şefik Hüsnü gizli olarak İstanbul'a gelir ve partinin İcra (Yürütme) Komitesini göreve getirdi.

Vedat Nedim'in ihaneti üzerine Şefik Hüsnü 7 Kasım 1927'de tutuklandı ve İstanbul Ağır Ceza Mahkemesinde yargılandı.

Mahkeme Başkanı Sabri Bey'in sorularına verdiği yanıtlarda Şefik Hüsnü kendi siyasi kimliğini şöyle belirtiyordu:

– Hiçbir fırkaya intisab ettiniz mi?

– Hayır. Ben bir fırka teşkil ettim.

– Hangi fırkayı?

– "Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist" fırkasını...

– Sosyalist fırkaları mütenevvidir. Bu teşkil ettiğiniz fırka hangi kısımdandır?

– Sosyalizm, gayet şumullü ve umumi bir tabirdir. Sosyalizm, amele sınıfının esir gibi çalıştırıldığını, sermayedar müesseselere iştirakini ve amelenin memlekete hakim olmasını istihdaf eder. Sosyalistlerin nihai gayesi budur. Bu gayenin istihsalı için Avrupa'da İkinci Beynelmilel etrafında toplanan liderler, burjuvaziyi amaleye tercih ettiler. Bunun üzerine amele bunlardan yüz çevirdi. Ve kendi aralarında komünist ünvanı altında fırkalar teşkil ettiler.

– Siz komünist âlemine taraftar mısınız ve hangi nazariyeyi kabul ediyorsunuz?

– Bendenizin komünizm fikrine istinâsım (alışma) eskidir. Daha mektep sıralarında, Avrupa'da tahsilde bulunduğum sıralardan başlar. Bizzat büyük komünistler, nutuklarını dinleyerek, beşeriyetizdiraplardan kurtaracak yeğâne çarenin sosyalistlik olduğunu anlamıştım.

Komünistler, sosyalizmin samimi müdafileridirler. Bunu samimiyetle isteyen mücahitlerdir. İkinci Enternasyonal'de yani 1914'den 1918'e kadar,

sosyalistlerin amele gayesine yaptıkları ihaneti gördükten sonra komünist oldum. Komünistlik, sosyalistliğin en samimi şeklidir. Komünist olduğumu söylerken aynı zamanda samimi bir sosyalist olduğumu da söylemiş olurum.

– Lenin'in âsârına (yapıt) taraftar mısınız?

– Ben, Lenin'den evvel meşhur Sermâye muharriri Karl Marx'ın eserlerini okudum. Lenin'i bundan sonra takip ettim. Bu büyük müşid ve rehberlerin takip ettikleri gaye, beşeriyeti selâmete isal (ulaştırma) edecek bir gayedir. Beşeri bir görüş, felsefi bir telâkki (anlayış) ile komünistliğe karşı bende mefkûrevî (ülkü) bir mertutiyet (bağlılık) teessüs etti.

– Komünizmin hükümet şekli hakkında gayeleri nedir?

– Ameleyi, köylüyü faal bir surette hükümet idaresine iştirak ettirmek, arada mevcut sınıf farklarını kaldırmak, fabrikaları sermayedarların elinden alarak müşterek bir mülk haline inkılâp ettirmektir.

– Yani, Rusya'daki gibi değil mi?

– Evet. Rusya bir misal olarak gösterilebilir, çünkü bunu tatbik eden memleket, yalnız Rusya'dır. Fakat Almanya ve Fransa da bazı eşkâli (şekil) bulunabilir. Komünistler, herşeyi tecrübeden ve tarihteki şeniyetlerden (gerçeklik) almışlardır. ("1927 Komünist Tevkifatı, İstanbul Ağır Ceza Mahkemesindeki Duruşma" İstanbul, 1978, s. 33-35).

Bu davada Şefik Hüsnü 6 ay hapse mahkum oluyor. Ayrıca İstiklâl Mahkemesinde gıyabında verilen 15 yıllık cezadan geri kalan 1 yıllık hapis cezasını da çekmek zorunda kalıyor. 17 Nisan 1929'da tahliye olduktan sonra 8 Temmuz 1929'da yeniden yurt dışına çıkıyor.

Şefik Hüsnü aynı zamanda Uluslararası Komünist Hareket'in de seçkin önderlerindendi. O, daha önce yurt dışındayken, 17 Şubat ile 15 Mart 1926 tarihlerinde toplanan Komintern'in Yürütme Kurulu Plenumuna dışardan katılmış ve Başkanlık Divanına seçilmiş ve Enternasyonal'in Çin Komisyonu'nda çalışmıştır. Hapisteyken 17 Haziran ile 1 Eylül 1928'de Moskova'da toplanan Enternasyonal'in 6. Kongresinde Yürütme Kurulu üyeliğine seçilmiştir. (TKP 65 Yaşında, s. 64).

Bu zaman dilimi (1925-29) içinde Şefik Hüsnü Komintern dergisinde "B.Ferdi" imzasıyla, gerek Türkiye'de, gerekse dünyada komünist ve işçi sınıfı hareketi üzerine birçok yazı yayınlıyor. Örneğin 1927 yılında bu derginin 16. sayısında "Türk Köylüsü ve Kemalist Devrim", 21. sayısında "Kemalizm Kapitalist Gelişme Yolunda", 24. sayısında "Çin Devrimi Kemalist Yoldan Gitmemelidir" başlıklı uzun makaleler yayınlamıştır. Andığımız bu makalelerden sonuncusunda Şefik Hüsnü, her iki devrimin benzer ve farklı yanlarını tam bir yanılmazlıkla belirtiyor ve "Biz inanıyoruz ki, Çin Komünist Partisi kendi özverisi ve uyanıklığı sayesinde Büyük Çin Devrimini, Kemalist yolun tehlikesinden kurtarmayı başaracaktır" diyor.

(Komünist Enternasyonal Dergisi, 1927, sayı 24, s. 37, Rusça).

1929-1939 DÖNEMİ

Bu on yıllık evrede Şefik Hüsnü, Komintern'de çalıştı. Bir süre bu örgütün Batı Avrupa Bürosu başkanlığını yaptı. (TKP 65 Yaşında s. 65). Bu yıllarda, uluslararası komünist ve işçi hareketinin en seçkin temsilcileriyle ilişkiler kurdu, zengin devrimci deneyler edindi, faşizme karşı mücadelede tüm devrimci ve demokratik güçleri birleştirme uğraşlarına aktif katıldı.

Şefik Hüsnü Türkiye Komünist Partisi'nin Leninci türden bir parti yapmak için yoğun bir çaba harcadı. O, özellikle parti içi birliği kurmak, onu sağlam bir temele oturtmak için çok çalıştı. Bu çalışmalarında ona Komintern yardımcı oldu.

1932 yılı başlarında İstanbul Haliç'te, Zeki Baştumar'ın evinde yapılan 4. Kongre'de Şefik Hüsnü gene Merkez Komitesi Genel Sekreteri seçildi.

Hitler faşizmi 30 Ocak 1933'te iktidar olduğu zaman Şefik Hüsnü Almanya'da bulunuyordu. Nazilerin 28 Şubat 1933'te tertipledikleri ünlü "Reichstag Yangını" üzerine, Georgi Dimitrov ile birlikte o da tutuklandı ve Berlinde Moabit Cezaevine kondu. Yargılanması için kanıt bulunamadı. Georgi Dimitrov 30 Mayıs'taki duruşmasında ve Sorgu Hakimi T.Fogg'a yazdığı dilekçesinde, Şefik Hüsnü ile ilgili soruları şöyle yanıtlamaktadır: "Bende Ferdi ismiyle bir zarf yoktu. Polisteki sorguda bana böyle bir zarf gösterilmedi ve ben onun için sorgulanmadım. Hiçbir "Hüsnü" tanımıyorum. Bu ismi ilk defa işitiyorum". (Proses po podpalvaneto na rayshtaga i Georgi Dimitrov, Sofiya, 1980, str. 30i)

Şefik Hüsnü Moabit Cezaevinde 6 ay kadar tutulduktan sonra serbest bırakılıyor. Berlin'de kendisine verilen 10 Temmuz 1933 gün 7246 sayılı pasaportla Polonya'ya sınır dışı ediliyor ve Komintern arşivini Nazilerden kaçırıyor. Bu olay o günlerdeki Alman basınına ayrıntılı olarak yansımıştı.

1935'te Komintern'in tarihsel 7. Kongresine katılıyor ve bu kongrede örgütün Kontrol Komisyonuna seçiliyor.

1930'ların başında Şefik Hüsnü Berlin'de TKP'nin gizli "Basın Bürosu"nu kurdu; 5 yıllık aradan sonra yeniden yoğun bir illegal yayın başlattı; ve TKP MK yayın organı "İnkılâp Yolu" gazetesini çıkardı ve onun Türkiye'de okunmasını örgütledi.

Bu gazetede TKP ve Komintern yönetimince hazırlanan, değişik konulara ilişkin tez ve makaleler yayınlandı. Emperyalizm ve faşizm, savaş ve devrim, faşizm ve harp tehlikesi, Franko faşizmi, illegal koşullarda gizli çalışma yöntemleri, Türkiye inkılâp hareketinde sınıf çarpışması, ikinci Kürt isyanı vb. gibi pek çok sorun işlendi.

Şefik Hüsnü 1 Kasım 1939 tarihinde ülkeye döndü, Reşat Fuat Baraner'le temasa geçti. (Reşat Fuat o zaman partinin Teşkilât Sekreteri idi).

Nazi orduları 1940 sonlarında Romanya'yı, 1941 başlarında Bulgaristan'ı işgal edip Türkiye sınırına dayanır dayanmaz toplanan Parti Plenumunda Şefik Hüsnü, o günlerdeki harbin emperyalistlerarası haksız bir harp olduğu görüşünü ve Türkiye'nin harbe sürüklenmesini önlemek için mücadele edilmesi tezini savundu. Bu arada O, yeniden Temmuz 1940'da askere alındı; Sivas'ta yüzbaşı olarak ihtiyat askerliğini yaparken ülserden ameliyat oldu ve bundan sonra 15 Eylül 1941 günü terhis edildi, İstanbul'a döndü parti genel yöneticiliği görevini sürdürdü.

Şefik Hüsnü 1942 yılı başlarında Parti Plenumunu toplama ve Anti-faşist Cephe Platformunu hazırlama çalışmalarına öncülük etti; 1943 Ağustos'unda TKP Merkez Komitesi Plenumu'nu topladı; "Demokratik Savaş Cephesi"nin temellerini belirledi; belediye seçimlerine aday olarak katılan Faris Erkman'ın imzasıyla "Programım" adlı broşürde O'nun öncülüğünde hazırlanan partinin minimum programı yayımlandı. Türkiye'nin Müttefikler yanında savaşa katılmasını isteyen parti çağrısını kaleme aldı. Kısaca, partinin yeni çizgisinin saptanmasına her yönde öncülük etti.

Şefik Hüsnü, Reşat Fuat Baraner'in tutuklanmasına dek (Şubat 1944), TKP MK Genel Sekreteri olarak, partinin genel politikasını yönetiyordu. Ondandır ki, Örgüt Sekreterliği görevini de üstlendi.

Şefik Hüsnü, Doğu Cephesinde Hitler ordularına öldürücü darbelerin indirildiği o günlerde, 1944 tutuklamasında ağır darbe yiyen partiyi kısa zamanda toparladı. O, "Komünizme Haçlı Seferi" ilan etmiş olan Saraçoğlu hükümetine karşı antifaşist güçleri legal alanda örgütlemek için "Faşizm ve Vurgunculuk Aleyhine Geniş Cephe Birliği"ni kurdu. Hükümetin Hitler yanlısı politikasını, Nazi ajanlarının Türkiye'de çevirdiği dolapları, Beşinci Kol'un eylemlerini ve Turancıların bozgunculuklarını açıklayan bir dizi yazıyı "Tan" gazetesinde yayınlattı. Bu gazetede Türk-Sovyet dostluğunu savunan çeşitli yorumlar yazdı ve yazılmasına yardımcı oldu. Tek sözle, ağır gizlilik koşullarında çalışan TKP'nin tüm güçlerini Türkiye'yi Nazi Almanyası yanında savaşa sürüklemek isteyen güçlerin maskelerini düşürme uğrunda seferber etti. (Bu konuda daha geniş bilgi için "Yol ve Amaç" dergisinin 9. sayısındaki "1939-1945 döneminden notlar" başlıklı yazıya bakılabilir).

Bu sırada Şubat tutuklamalarının dışında kalan kimi partililerce, hükümetin giriştiği saldırıya bir tepki olarak, 19 Mayıs 1944 gecesi, İstanbul'daki Süleymaniye Camii minarelerine "Saraçoğlu faşisttir" yazılı ve "Vurgunculuk ve Faşizme Karşı Savaş Cephesi" imzalı afişi asma girişimi

yapıldı. Buna karşılık iktidar, Ekim 1944'de antifaşist "İleri Gençlik Birliği" tutuklamalarına başladı, 159 genç sorguya çekilme, 50 kişi yargılandı ve 141. ve 142. maddelere göre cezalandırıldı. 1 Mayıs 1945'de Feshane fabrikasında dağıtılan beyannamelerden ötürü 5 genç daha "İleri Gençlik Birliği" davasında mahkum edildi.

1945-1946 yıllarında Şefik Hüsnü "Tan", "La Turquie" gibi günlük gazeteler ile ilişkiler kurdu, işçi ve demokrasi hareketinin görüşlerinin yayılmasına katkıda bulundu. 7 Ocak 1946'da, Demokrat Parti'nin kuruluşu ile, burjuvazinin 23 yıldır sürdürdüğü tek parti sistemi sona erdi, ülkedeki tüm çelişkilerle birlikte egemen güçler arasındaki çelişkiler de keskinleşti. Bu ortamda Şefik Hüsnü doğru bir durum değerlendirmesi yaptı ve 20 Haziran 1946'da Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi (TSEKP) ni kurdu; uzak amacı "sosyalizm", yakın amacı "ileri demokrasi" olarak belirledi. (Yeni Çağ, Aralık 1976 s. 1112) Faaliyet programının 3. maddesinde "milleti teşkilatlı, demokratik bir bünyeye kavuşturmak", "ileri-demokrat prensiplere göre" çalışma koşulları yaratmak, yakın amaç olarak gösteriliyordu. Bunu gerçekleştirmek için "İleri - Demokrat Cephe" öngörülmüyordu ve 8 maddede şöyle deniyordu: "Demokrat prensiplerin memleketimizde hayata geçirilmesini ve kökleşmesini sağlamak ve faşizm irticasına karşı mücadele azmimizi paylaşan -kendi safları dışında kalmış- diğer bütün partiler vs. teşekküllerle bir mücadele birliği yaparak, aynı bir ileri-demokrat cephe içinde omuz omuza siyasi kavgaya atılmağa partimiz daima hazırdır ve bu gayenin tahakkuku için her çareye başvuracaktır." deniyordu. Bu yakın amacın ilkeleri Şefik Hüsnü'nün 31 Temmuz 1945'te kaleme aldığı "İleri Demokratlar Cephesi"nin programında açıklandı (Bk. TKP 65 Yaşında, s. 69-72).

Bu legal parti, beş buçuk ay süren kısa varlığı içinde siyasi ve mesleki örgütlenme alanında büyük başarılar gösterdi. İstanbul, İzmir, Adana, Gaziantep, Samsun, Eskişehir, Ankara, Kocaeli gibi şehirlerde partinin il örgütlerini kurdu. Bu illerde ayrıca 30 kadar işçi sendikası, 5 tane İşçi Sendikaları Birliği ve bir de İstanbul İşçi Kulübünü oluşturdu, yalnız İstanbul'da 10 bin işçiyi örgütledi. Bu arada İstanbul Yüksek Tahsil Gençlik Derneği ile Ankara'daki Türkiye Gençlik Derneği'ni de saymalıyız.

Şefik Hüsnü TSEKP'nin çıkardığı haftalık "Sendika" gazetesinde "Yığın" ve "Noror" gibi dergilerde yazılar yazdı. Parti, 21 Temmuz genel seçimlerinde, "Antidemokratik kanunlar kaldırılmadan seçimlere gidildiği" gerekçesiyle beyaz oy kullanma çağrısı yaptı.

Öte yandan parti organı olarak "Emekçilerin Sesi" adlı bir günlük gazete çıkarmak için çalışmalar yürütüldü.

Demokratik hareketin olduğu gibi, işçi ve komünist hareketin de geliştiği bu evrede Şefik Hüsnü partinin bağımsız politikasını savundu; devrimci güç-

lerin birliğini sağlamak için savaştı; antikomünizmin her türden kışkırtmasına göğüs gerdi.

Şefik Hüsnü, TSEKP'ni kurduktan sonra, daha 1930'ların başında parti ile ilişkilerini kesmiş kimi eski komünistlerin, Esat Adil Müstecaplıoğlu'nun başkanlığında kurdukları Türkiye Sosyalist Partisi (TSP) ile birleşme görüşmeleri yaptı, bunlara bir ara TSP adına ünlü öykücü ve romancı Sabahattin Ali de katıldı. Şefik Hüsnü TSP'nin kendisini feshetmesini ve işçi sınıfı davasına bağlı bütün mensuplarını TSEKP sıralarında yerlerini almalarını istedi.

Şefik Hüsnü 19 Aralık 1946'da tutuklandı; kötü davranış ve işkencelerin en büyüğüne katlandı; karâünlü 141. ve 142. maddelere dayanılarak İstanbul 2. Ağırceza Mahkemesince 5 yıl ağır hapis cezasına mahkum oldu. Ama zindanların karanlığı ondaki tükenmez devrim güneşini hiç de söndüremiyordu.

O, 14 Temmuz 1950 affı üzerine Sultanahmet Cezaevinden serbest bırakıldı. İlk fırsatta o zamanki geçici Merkez Örgüt Sekreteri Zeki Baştuğar'dan Parti'nin durumu üstüne bilgi alıyor, 1951 Şubatında toplanan Parti Plenumuna katılıyor ve onu yönetiyor. Bu toplantıda Partinin Merkez İcra Komitesi seçimini onaylıyor.

25 Şubat 1952'de sonuncu kez tutuklandı; önce Sansaryan Hanındaki işkence hücrelerinde, daha sonra Harbiye Askeri Cezaevindeki Taşodalar-da iki yıl süreyle tecrit edildi.

Şefik Hüsnü Ankara Garnizon Komutanlığı II Numaralı Askeri Mahkemesinde 7 Ekim 1954 günü verilen kararla 7 yıl ağır hapse mahkum oldu. Bu ceza, yaşı nedeniyle, 5 yıl 10 aya indirildi; Temyiz Mahkemesi bu cezayı 4 yıl 2 aya düşürdü. Bunun üzerine Şefik Hüsnü 20 Şubat 1957 günü tahliye edildi. 10 ay fazla hapis yattı.

Diñç görünüşüne karşın sağlığı bozulmuştu, bir gün dahi hapiste tutulması cinayetti. Öyleyken, Sultanahmet Cezaevinden çıktıktan sonra, sürgün cezasını çekmek için yobazlık ocağı Manisa'ya sürgüne gönderildi. Her bakımdan çevresinden yalıtıldı; çok güç koşullar içinde bırakıldı; 7 Nisan 1959 günü, 72 yaşında açıkça siyasi cinayete kurban gitti; yaşama gözlerini yumdu ve İstanbul'daki Feriköy Mezarlığında toprağa verildi.

Şefik Hüsnü işçi sınıfı davasına kalbi ve beyni ile bağlıydı. İşçi sınıfının, partinin çıkarlarını her şeyin üstünde tutuyordu. Enternasyonalist ve yurtsever bir devrimci olarak O, demokrasi ve sosyalizm uğrunda mücadelede gücünü, Marksizm-Leninizmin yaratıcı niteliğini kavramış ve özümsemiş olmasından alıyordu. Bu üstün kimliği ile O, örnek önder olarak Türkiye işçi ve komünist hareketinde her zaman yaşayacaktır.